

SOKOL v lete 30 h – II. typ

Nové poznatky k vzniku II. typu

Pred nedávnom sa mi dostala do ruky zaujímavá čiernotlač novinovej známky 30 h z prvej emisie novinových známok „Sokol v lete“ (obr. 1) na hnedom papieri bez lepu. Čiernotlač je z 3. známkového poľa (ďalej ZP 3) 1. tlačovej dosky. Identifikačné znaky ZP 3 prvej tlačovej dosky sú:

- ľavý bod v 3. letke vpravo (nachádza sa na všetkých tlačových doskách)
- špecifická došková chyba pre tlač z 1. tlačovej dosky – ľavý bod nad číslom „30“ v hodnotovom štítku vlevo

Obr. 1 Čiernotlač z dosky, vyhotovenej z prvej fotografického negatívu

Základný nápis POŠTA v hornej časti čiernotlače pokračuje na veľké nedostatký pri fotochemickej príprave prvej tlačovej dosky.

Pravda a mýty?

K tlačí novinovej známky „Sokol v lete“ v hodnote 30 h bolo použitých 14 tlačových dosiek. Táto hodnota je jednou z najzaujímavejších z celej série. II. typ známky (obr. 2) sa pravidelne vykytuje na známkových poliach ZP 1 a ZP 2. Na ostatných ZP sa nachádza I. typ známky (obr. 3).

Oficiálne rozhodnutie o vzniku II. typu (uvádzané aj v Monografii [1]) bolo následovné:

„Pri zostavovaní pomocného tabla veľkých čiernotlačí došlo k omylu, keď do prvých dvoch známkových poľí boli vlepene čiernotlače 20haliarové. Zámena bola síce skoro zistená, avšak nezostalo než prelepiť hodnotové číslice vystrihnutými tridsiatkami z príslušných čiernotlačí. Pretože však kresba 20 h sa v niektorých detailoch líši od 30 h, vznikli tak dva rozdielne typy, ktoré sa dostali do negatívu a objavujú sa – s jedinou výnimkou – na všetkých tlačových doskách tejto hodnoty.“

Rozhodnutie v Monografii o omyle pri vytváraní pomocného tabla je minimálne podstatné. Museli totiž zostať neporiadkom veľké čiernotlače hodnoty 30 h, z ktorých podľa rozhodnutia boli vystrihnuté hodnotové číslice „30“, ktoré boli použité pri prípravách Ošle „30“. Preto sa samozrejme nevymenili celé čiernotlače na ZP 1 a ZP 2?

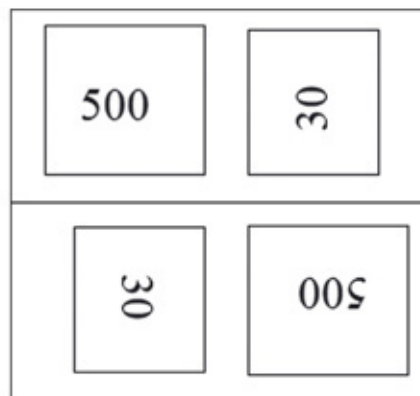

Obr. 2 I. typ písma S v POŠTA je zlata skrátené – pôvodná Machova kresba – výška 90a v každej tlačovej doske

Obr. 3 II. typ písma S v POŠTA nie je zlata skrátené – pôvodná Machova kresba hodnoty 30 h – výška 2a v každej tlačovej doske

Prvý náklad hodnoty 30 h bol vytlačovaný len z jednej dosky v štádiu z jednou doskou hodnoty 500 h „Hradčany“ (obr. 4). Táto bola využitá tlačová forma len z jednej polovice a k poškodeniu celej plochy použitého formátu papiera bolo nutné ho vkladať znovu do stroja prostredníctvom 200. V Monografii [1] je uvádzané toto usporiadanie v chybnom orientácii tlačových dosiek. Známky 500 h „Hradčany“ a 30 h „Sokol v lete“ boli vytlačované spolu dňa 9. VIII. 1928. Tlač bola ukončená 1. VIII. 1928. Makulatúrna tlač 30 h „Sokol“ = 120 h a 500 h „Hradčany“ siaha na obr. 5.

Obr. 4 Schéma rozloženia tlačových káblov 500 h „Hradčany“ a 30 h „Sokol v lete“

Novinové známky boli tlačené knihtačovou technikou vo veľkých nákladoch. Tlačových nedokonalostí je mnoho a sú zaujímavé. Pre tlač týchto známok boli použité vyladené vzhľadom kompaktné tlačové dosky, menšie, menšie, menšie alebo stredné, zhotovené leptaním. Postup ich výroby bol podobný ako u vydávania výškových známok emisie „Hradčany“ – fotochemickým

Obr. 5 Makulatúrna tlač s medziarším známok 30 h NV6 a 120 h a 500 h „Hradčany“

spôsobom na použitie pomocného tabla z veľkých čiernotlačí. Veľké poškodený text z Monografie je v ďalšom vyladení v kurzíve:

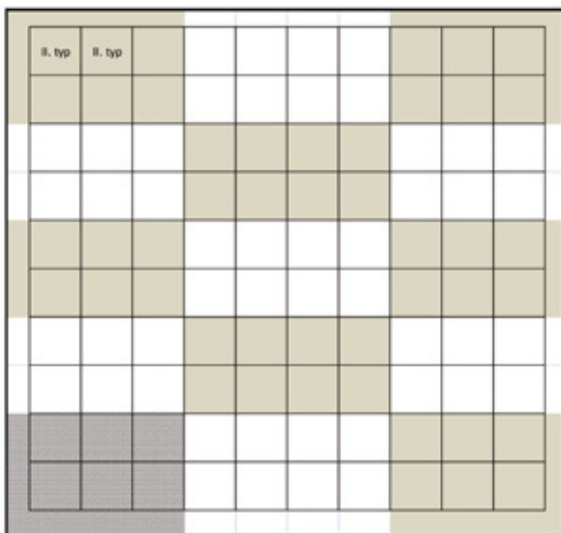
„Fotochéma pôvodnej kresby, po spracovaní niektorých detailov, bola použitá na vytváranie pomocného tabla z veľkých čiernotlačí. Do tvarov narybovaný nápis a 100 známkových poľach z prídavnými medziami boli pomocou vlepovaných veľkých čiernotlačí. Z tejto zostaveného pomocného tabla, doplneného ešte počiatočným, bol potom zhotovený fotografický negatív tlačovej dosky pre doškové veľké známky. Veľké čiernotlače a pomocné tablá sa bohužiaľ nedochovali. Pôvodné negatívy tlačových dosiek všetkých hodnôt zostali zachované v Poštovom múzeu v Prahe ako jedinečné doklady pre štúdium tejto emisie.“

Na obr. 6 je zobrazovaná časť ľavého dolného rohu, veľkosť 272 x 203 mm) pomocného tabla z veľkých čiernotlačí rozmery 70 x 70 mm (sú 60 x 60 mm). Číslo tridsiatok známkového obrázku (počiatočné ako pri príprave pomocného tabla pre známky z emisie „Hradčany“ – obrázok v doplnenej líniovú veľkosť známok [2]). Pre lepšiu manipuláciu z pomocným tabľom nebolo možné toto vyhotovené veľkosť, ale skrá-

Obr. 6. Ľavý dolný roh vlnitého tabuľa pre zhotovenie negatíva pre tlač hodnoty 30 h

ďalo sa z menších častí. Na obr. 7 je znázornená jedna z možností rozdelenia pomocného tabuľa, vychádzajúca zo získanej časti pomocného tabuľa pre hodnotu 30 h.

Obr. 7. Možné rozdelenie vlnitého tabuľa čiernotlačí pre potreby ľahšej manipulácie

Obr. 8. Ľavý horný osemblok hodnoty 30 h – 1. tlačová doska

Na obr. 8 je použitý ľavý horný osemblok známok 30 h vytlačných prvou tlačovou doskou. Už pri štúdiu tohto bloku známok som získal podozrenie, že pravda o príprave tlače 30 h novinových známok bude asi niekde inde. Prvý vlnitý známok 30 h bol tlačový v auguste 1920, teda v období, keď tlačiarom malo z tejto metódy tlače už dostatok skúsenosti. Na obr. 9 sú znázornené ZP 1–3, pričom pod ZP 1 a napravo od ZP 2 zostali neodfrézované čiary (ostatné známkové polia tuzos

nedostatk nevyskúpi) – výborné nedokonalosti so skloneného negatíva, ktoré poukazujú na možnosť neodfrézového výberu čiernotlačí na ZP 1–2 pomocného tabuľa. Na ZP 3 môžeme učiť typické doskové chyby – ľahký bod v 3. letke vpravo a špecifické doskové chyby pre tlač z prvej dosky – ľahký bod nad číslom 30 v hodnotovom štítku vľavo.

Obr. 9. Značkové polia ZP 1–3

Obr. 10. Prvý dolný roh 1. tlačovej dosky (ZP 100) – nevyčistená počítadla 30 –

Result z vlnitých doskových chýb pri tlačoch z 1. tlačovej dosky ukazuje na to, že tlačiarom malo pri príprave 1. tlačovej dosky nepochybne (obr. 10 – nevyčistená počítadla 30). Ďalšia otázka: Prečo?

Čiernotlač zo ZP 3 na obr. 1 (identifikačné značky sú rovnaké ako na obr. 8) nám dáva odpoveď. Zdobový nápis POŠTA v hornej časti čiernotlače poukazuje na veľkú nedostatk pri príprave prvejho skloneného negatíva, ktorý bol použitý pri litochromickej metóde výroby tlačovej dosky.

Pri príprave nového skloneného negatíva sa zrejme stalo veľké poškodenie čiernotlači na ZP 1–2 (časť pomocného tabuľa ZP 1–3 a ZP 11–13). Poškodená časť pomocného tabuľa musela byť opätovne (nabehom) dostupovaná čiernotlačami hodnoty 30 h. Z poškodených častí čiernotlači 30 h sa dali použiť iba tieto hodnotové čísla „30“, ktorými boli doplnené hodnoty „30“. Z takejto opätovného tabuľa bol vyhotovený nový sklonený negatív, ktorý sa používal na prípravu tlačových dosiek až do roku 1936.

Predložená hypotéza vzniku známok II. typu vychádza iba z nepriamych dôkazov, ako je existencia značne poškodené čiernotlače ZP 3 a neodfrézované čiary v okolí ZP 1 a ZP 2 na 1. tlačovej doske. Priamym dôkazom by bol nález čiernotlačí I. typu zo ZP 1 alebo ZP 2.

Bratislava, máj 2012
doc. Ing. Radomil Květon, CSc.

Literatúra:

- [1] Ing. Jan Karásek a kol.: „Monografie československých známok, 4. díl – Znamky letecké, novinové, doplatní, spěšné a doruční (1918–1939)“, vydala Poštovní filatelická služba v Praze ve spolupráci se Svazem československých filatelistů v Nakladatelství dopravy a spojů, Praha 1986.
- [2] Zdeněk Kvasnička, Dr. František Kubát: „Monografie československých známok, 1. díl – Popievratová doba, Hradčany, Seznam převzatých poštovních úřadů“, vydala Poštovní filatelická služba v Praze ve spolupráci se Svazem československých filatelistů v Nakladatelství dopravy a spojů, Praha 1968.